

Statistisk analys

Marie Kahlroth
Analysavdelningen

08-563 085 49
marie.kahlroth@hsv.se
www.hsv.se

2012-11-22 2012/12

Andra länders utbildningsnivå riskerar dra ifrån Sveriges

Sverige har länge tillhört de länder i världen som har högst utbildningsnivå. Utbyggnaden av den svenska högskolan på 1990-talet har lett till att en stor andel av dagens unga har högskoleutbildning. Antalet studenter i högskolan nådde toppnivåer 2010–2011, men nu minskas volymen och det finns inga planer på fortsatt utbyggnad av högskolan de kommande åren. Sveriges utbildningsnivå är fortfarande hög, men nuvarande utveckling tyder på att de ungas utbildningsnivå inte kommer att höjas nämnvärt i framtiden. Samtidigt expanderar flera andra länder sin högre utbildning och det innebär att Sveriges position i förhållande till andra länder kommer att förändras.

Utbyggnaden av den svenska högskolan på 1990-talet har lett till att en stor andel av dagens unga i Sverige har högskoleutbildning. Andelen 25–34-åringar med högskoleutbildning har ökat mer i Sverige än OECD-genomsnittet under perioden 2001–2010.¹ Som en konjunkturåtgärd utökades dessutom lärosätenas anslag tillfälligt 2010–2011, vilket gav dem möjlighet att ta emot och utbilda fler studenter än någonsin tidigare. Men nu finns tydliga tecken på att studentvolymen nådde sin topp 2010–2011 och 2013 och framåt ger anslagen inte längre utrymme för lika stora studentvolymen. Vi ser att andelen 25–34-åringar med högskoleutbildning inte ökat lika mycket de senaste åren och statistik sammanställd av OECD tyder på en minskning av andelen högskoleexaminerade i Sverige i framtiden. De mål för slutförd utbildning för 30–34-åringar som EU-länderna har satt inom Europa 2020 är också av intresse i sammanhanget. Sveriges målsättning är sådan att målet ligger under dagens utbildningsnivå. Sammantaget tyder nuvarande utveckling på att den hittillsvarande höjningen av de ungas utbildningsnivå inte kommer att fortsätta för kommande generationer.

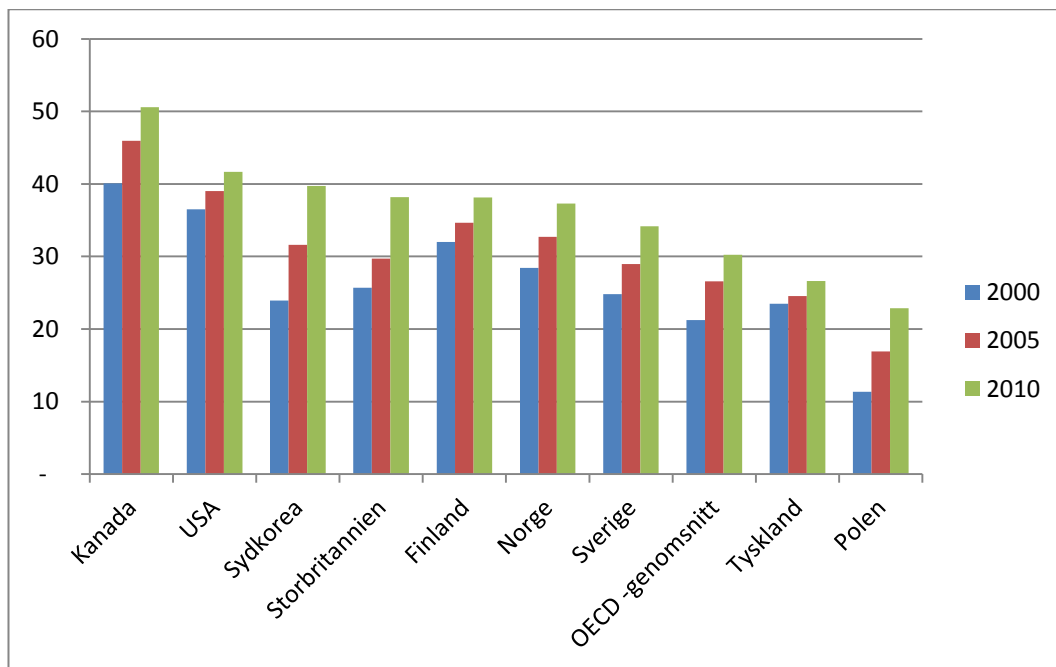
I den här analysen beskriver vi med statistik från OECD och Eurostat den svenska utvecklingen under det senaste decenniet ur ett antal olika utbildningsaspekter.

Befolkningens utbildningsnivå

I takt med att utbildningssystemen i OECD-länderna byggts ut under de senaste decennierna har antalet personer med eftergymnasial utbildning blivit betydligt fler. Sedan 2000 har andelen i befolkningen med högskoleutbildning eller annan minst tvåårig eftergymnasial utbildning ökat med 3,7 procent årligen och år 2010 hade 210 miljoner personer inom OECD sådan utbildning. Det motsvarar 30 procent av den vuxna befolkningen (25–64 år). I

¹ Organization for Economic Co-operation (OECD) har för närvarande 34 medlemsstater.

Sverige är motsvarande andel 34 procent. Det placerar Sverige på sextonde plats inom OECD.

Utveckling av befolkningens utbildningsnivå (25–64 år) i ett urval av länder inom OECD 2000–2010, procent. Sverige ligger något över genomsnittet för OECD. Källa: *Education at a Glance (EAG) 2012 Table A1.4, OECD.*

Bilden ovan redovisar utvecklingen av andelen i den vuxna befolkningen (25–64 år) med minst två års eftergymnasial utbildning för några länder som är särskilt intressanta att jämföra Sverige med. Dessutom redovisas Polen och Sydkorea som är exempel på länder där utvecklingen varit särskilt snabb.

Kanada är det land som har den klart högsta andelen i befolkningen med högskoleutbildning, eller annan minst tvåårig eftergymnasial utbildning, såväl 2000 som 2010. Bland många andra länder har det skett förskjutningar i positionerna i och med att nyare ekonomier snabbt bygger ut sina utbildningssystem, medan de äldre ekonomierna inte bygger ut sina system i samma takt. USA, som låg i täten 2000, har passerats av Japan medan Finland, som var på fjärde plats för tio år sedan, har halkat ned till åttonde plats 2010. I Sverige var det 25 procent av den vuxna befolkningen som hade minst två års eftergymnasial utbildning 2000, vilket placerade Sverige på elfte plats bland OECD-länderna. Med 34 procent 2010 hade alltså Sverige halkat ned till 16:e plats.

Förändringar i positioner länderna emellan beror på att utvecklingen av utbildningsnivån varierar mellan länderna. Flera länder har satsat mycket på att höja utbildningsnivån från relativt låga nivåer, exempelvis Polen där utbildningsnivån höjts med över sju procent per år. Ett annat exempel är Sydkorea, där utbildningsnivån som redan var relativt hög 2000, har höjts med mer än fem procent årligen under det senaste decenniet. Sveriges utbildningsnivå

var också relativt hög 2000, men här har utvecklingstakten (3,3 procent per år) varit långsammare än OECD-genomsnittet på 3,7 procent. Därmed har flera länder passerat Sverige.

Om man jämför Sverige med de andra nordiska länderna ser Danmarks och Islands utveckling ungefär likadan ut som Sveriges. I Finland och Norge är utbildningsnivån högre än i Sverige, men utvecklingstakten är lägre. Om utvecklingen fortsätter i samma riktning kommer skillnaderna i utbildningsnivå att mattas av. I Finland hade 32 procent av befolkningen redan 2000 minst tvåårig eftergymnasial utbildning och andelen har ökat till 38 procent 2010. I Norge har motsvarande andel ökat från 28 procent 2000 till 37 procent 2010.

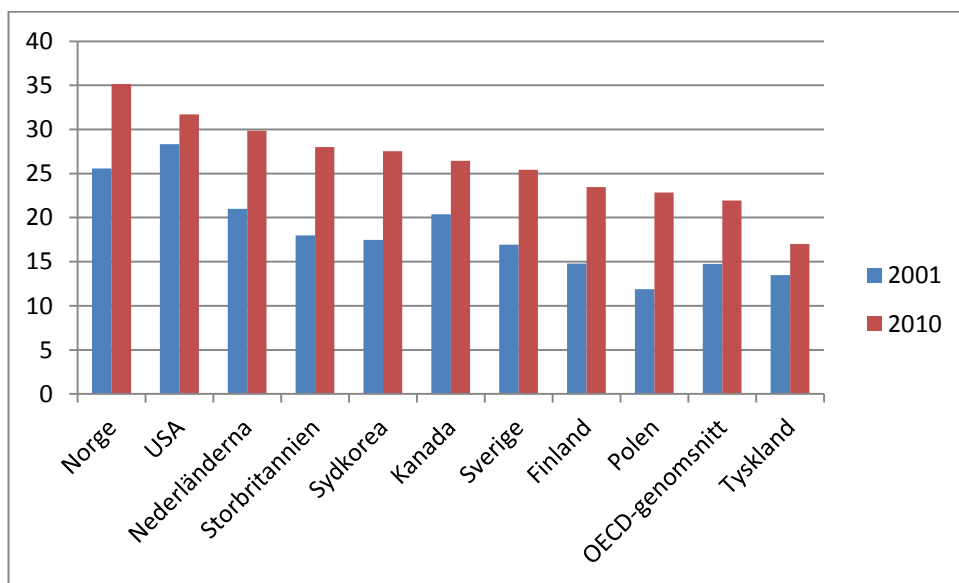
Mätt på detta sätt – andelen i den vuxna befolkningen med minst två års eftergymnasial utbildning – är befolkningen mest välutbildad i Kanada, Israel, Japan och USA. Notera att måttet avser det som sammantaget brukar kallas ”tertiary education” vid internationella jämförelser, alltså inte bara högskoleutbildning, utan också annan minst tvåårig eftergymnasial utbildning. Den senare är en vanlig utbildningstyp i Kanada och Japan och gör att dessa länder kommer upp i höga nivåer. Också i bl.a. Finland är sådana minst tvååriga eftergymnasiala utbildningar vanliga i den vuxna befolkningen. För Sveriges del ingår till största delen högskoleutbildning samt till en mindre del kvalificerad yrkesutbildning och yrkeshögskoleutbildning.

Högskoleutbildning – då ligger Sverige bättre till

I det föregående avsnittet jämförde vi länderna utifrån hur hög andel av den vuxna befolkningen som har högskoleutbildning eller annan minst tvåårig eftergymnasial utbildning. Ser man bara till högskoleutbildning om minst tre år och hur hög andel av befolkningen som har sådan utbildning sjunker förstås andelarna, men i varierande grad beroende på hur ländernas utbildningssystem ser ut. Enligt *International Standard Classification of Education (ISCED)* klassificeras utbildning på forskarnivå som ISCED 6, medan högskoleutbildningar som är minst tre år klassificeras som ISCED 5A. Eftergymnasial utbildning som är 2–3 år klassificeras som ISCED 5B. I Sverige klassas högskoleutbildning som är kortare än tre år, samt tvååriga kvalificerade yrkesutbildningar och yrkeshögskoleutbildningar som 5B.

Högst utbildningsnivå i Norge – 35 procent har högskoleutbildning

Högst andel i befolkningen med högskoleutbildning har Norge, där 35 procent av den vuxna befolkningen (25–64 år) hade högskoleutbildning 2010. Därefter följer USA, Israel och Nederländerna, alla med andelar om 30 procent eller mer. Sverige ligger på elfte plats; här hade 25 procent av befolkningen (25–64 år) minst treårig högskoleutbildning 2010. Av de nordiska länderna har alla utom Finland en högre andel högskoleutbildade i befolkningen än Sverige (*Education at a Glance 2012*, Table A1.3a, OECD).

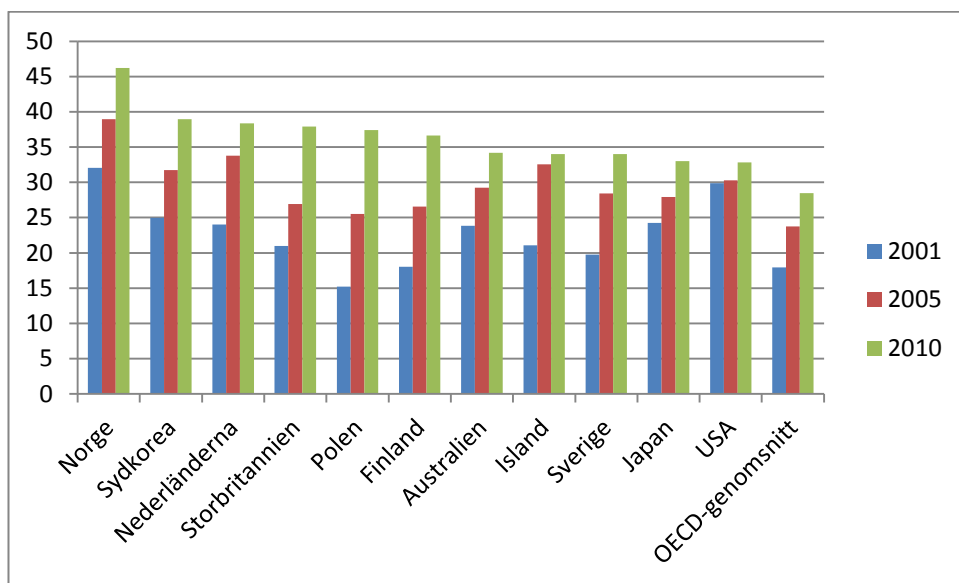
Andel i befolkningen (25–64 år) med minst tre års högskoleutbildning i ett urval av OECD-länder 2001 respektive 2010, procent. Källa: olika årgångar av *Education at a Glance*, OECD.

År 2001 såg det lite annorlunda ut. Då var det USA:s befolkning som hade den högsta utbildningsnivån inom OECD, följt av Norge, Nederländerna, Kanada, Australien och Japan (uppgifter för Israel 2001 saknas). Sedan dess har dock utbildningsnivån i USA inte höjts nämnvärt och utvecklingen i flera andra av de länder som låg i toppen 2001 har varit långsammare än för OECD-genomsnittet. Positionerna har därmed förändrats men Sverige har behållit sin position (om man antar att Israel låg i toppen även 2001). År 2001 hade 17 procent av Sveriges vuxna befolkning högskoleutbildning, vilket placerade Sverige på tionde plats av OECD-länderna.

Sveriges unga har blivit allt mer välutbildade...

Eftersom utbyggnaden av högskolan i allmänhet har skett relativt nyligen är utbildningsnivån i allmänhet högre i den yngre befolkningen. Det är också bland de yngre som man snabbast kan se hur utbildningsnivån påverkas av ländernas utbildningssatsningar. Sedan 2001 har andelen i åldrarna 25–34 som har högskoleutbildning ökat från 18 till 28 procent i genomsnitt för OECD. Det är en årlig utvecklingstakt på drygt fem procent.

Även i de yngre åldrarna är utbildningsnivån klart högst i Norge, där 46 procent hade högskoleutbildning 2010. Därefter följer Sydkorea, Nederländerna och Storbritannien, med andelar på 38–39 procent. Sverige tillhör också de länder där de ungas utbildningsnivå är hög. Här hade 34 procent av 25–34-åringarna högskoleutbildning 2010, vilket placerar Sverige på en nionde plats inom OECD. Utbyggnaden av högskolan i Sverige under 1990-talet har resulterat i en påtaglig höjning av utbildningsnivån i den unga befolkningen. År 2001 var det 20 procent av 25–34-åringarna som hade högskoleutbildning om minst tre år och Sverige var då på tolfte plats. Sedan 2001 har utbildningsnivån för denna åldersgrupp höjts med sex procent per år i Sverige, vilket är högre än OECD-genomsnittet.

Utvecklingen av utbildningsnivån i åldrarna 25–34 år med minst tre års högskoleutbildning (ISCED 5A/6) i de länder som hade högst utbildningsnivå 2010, samt OECD-genomsnittet, procent. Källa: olika årgångar av *Education at a Glance*, OECD

Den snabbaste höjningen av utbildningsnivån bland 25–34-åringarna har skett i Polen, där utvecklingstakten varit tio procent per år. År 2001 hade 15 procent av Polens unga befolkning högskoleutbildning och 2010 var motsvarande andel 37 procent. Polens unga tillhör nu OECD:s mest välutbildade.

För Sveriges del var ökningen tydligast 2001–2006, då andelen högskoleutbildade i åldrarna 25–34 år ökade med 11 procentenheter på bara fem år, från 20 procent till 31 procent och Sverige avancerade från tolfte till femte plats bland OECD-länderna (efter Norge, Nederländerna, Syd Korea och Danmark). Därefter har utvecklingstakten varit mer måttlig i Sverige, särskilt 2009–2010, medan nivån har ökat mer i andra länder. Ländernas positioner har förändrats och några länder har passerat Sverige igen, som alltså var på nionde plats 2010. Vi noterar således en viss utplanning av de ungas utbildningsnivå i Sverige.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Norge	39	40	41	44	45	46
Syd Korea	32	33	34	35	38	39
Nederländerna	34	34	35	35	38	38
Storbritannien	27	29	29	31	36	38
Polen	26	28	30	32	35	37
Finland	27	29	32	33	36	37
Australien	29	29	31	32	35	34
Island	33	28	28	31	33	34
Sverige	28 (7)	31 (5)	31 (6)	32 (6)	34 (9)	34 (9)
Danmark	31	32	32	35	36	31
OECD-genomsnitt	24	25	26	27	28	28

Andel 25–34-åringar med minst tre års högskoleutbildning i länder med högst utbildningsnivå 2010, källa: olika årgångar av *Education at a Glance*. Sveriges position bland OECD-länderna respektive år anges inom parentes. Nivåer över Sveriges har grönmarkerats respektive år.

... men nu stagnerar de ungas utbildningsnivå i Sverige

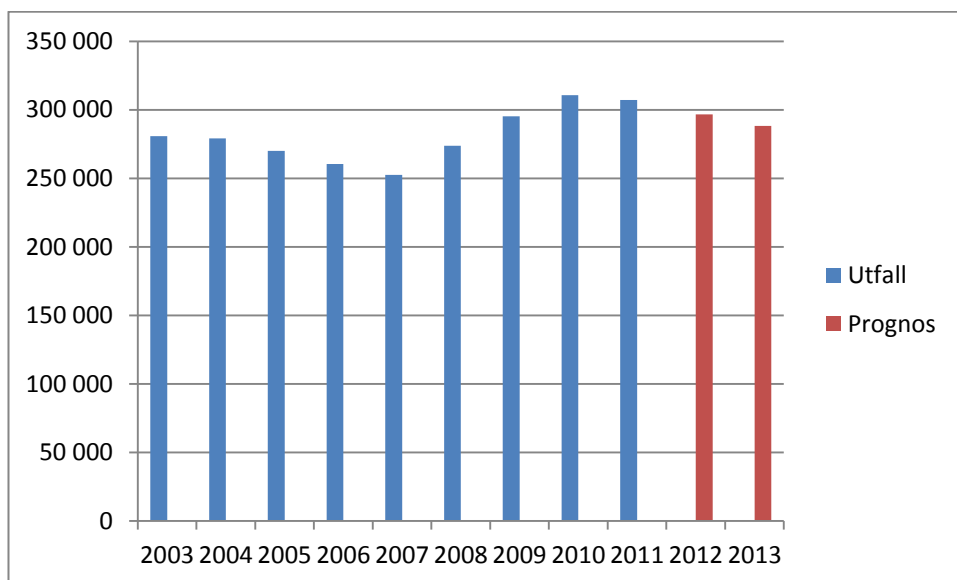
Så såg det alltså ut 2010 enligt den senaste statistiken i *Education at a Glance 2012*, men vad kan man tro om framtiden?

Sedan början av 1990-talet och fram till och med 2003 har antalet helårsstudenter i den svenska högskolan mer än fördubblats. Det är ett resultat av den så gott som årliga utbyggnaden av högskolan som skedde under den perioden. I högkonjunkturen som följde därefter skedde en minskning av antalet helårsstudenter, men sedan ökade antalet igen. Den tillfälliga utökningen av lärosätenas anslag 2010–2011 gav lärosätena möjlighet att ta emot och utbilda fler studenter än någonsin tidigare. Nu när den tillfälliga utökningen har upphört räknar lärosätena i sina prognoser med att nivån för antalet helårsstudenter innevarande år kommer att ligga på ungefär samma nivå som 2009. (*Prognos för 2012: 14 000 färre helårsstudenter jämfört med toppåret 2010*, Statistisk analys 9/12, Högskoleverket).

Lärosätenas prognoser befästs av budgetpropositionen för 2012. Det finns inte några planer på fortsatt permanent utbyggnad av högskolan och för kommande år planerar regeringen volymmässiga indragningar av anslagen motsvarande nära en miljard kronor. Drygt hälften avser frigjort anslagsutrymme med anledning av att studenter från länder utanför EES och Schweiz sedan höstterminen 2011 ska betala studieavgifter. Ytterligare 440 miljoner kronor dras in för så kallade inaktiva studenter, alltså studenter som inte tar några poäng. Lärosätena ska inte få avräkna dem i framtiden. Anslagen återförs dock till sektorn i form av bl.a. höjda ersättningsbelopp, med avsikten att kvaliteten på utbildningarna ska höjas.

För åren 2013–2015 har regeringen aviserat en tillfällig utökning av anslagen motsvarande 4 200 helårsstudenter. Trots denna tillfälliga utökning, innebär ovan beskrivna indragningar att takbeloppen sammantaget inte ger utrymme för fler helårsstudenter jämfört med år 2009.

Vi har redan noterat en viss utplaning av utbildningsnivån bland 25–34-åringar mot slutet av den period vi har följt upp och denna trend verkar fortsätta. I och med att den högre utbildningen i Sverige inte expanderar längre, annat än med tillfälliga satsningar, är det osannolikt att andelen högskoleutbildade kan fortsätta att öka i samma takt som tidigare.

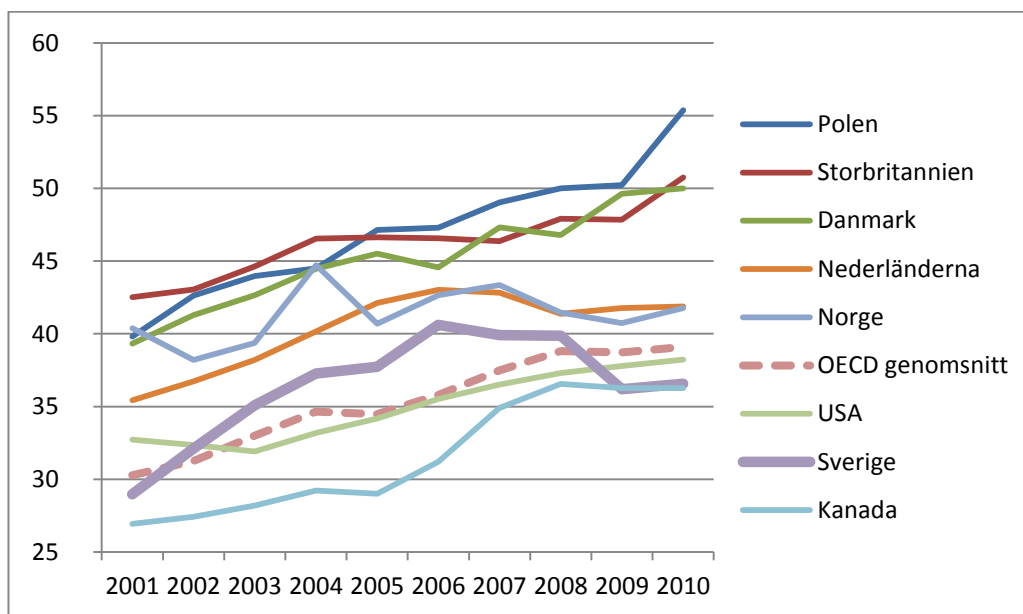

Antal helårsstudenter 2003-2013 vid de 34 lärosäten som erhåller takbelopp för grundutbildning. Uppgifterna 2003-2011 är faktiskt utfall och uppgifterna 2012-2013 är baserat på lärosätenas prognoser i juli 2012, Fr.o.m. höstterminen 2011 finansieras inte längre utbildning av studenter från länder utanför EES och Schweiz inom takbeloppen.

Förväntad andel högskoleexaminerade i framtiden

Vi har sett att utbildningsnivån för Sveriges 25–34-åringar har utvecklats mycket positivt under det senaste decenniet, speciellt i början av 00-talet. De mått som använts ovan baseras på slutförd utbildning, oavsett om personen i fråga har tagit ut sin examen eller ej. OECD publicerar också summerade examensfrekvenser som är en skattning av hur andelen examinerade kommer att utvecklas i framtiden. Skattningen baseras på andelarna av olika årskullar som ett visst år tar en examen (för första gången) och utgår ifrån att gällande examensmönster ska fortsätta gälla i framtiden. Måttet är framåtblickande och ger därmed en fingervisning om i vilken riktning utvecklingen är på väg. I Sverige är det många studenter som inte tar ut sin examen och detta mått är därför en underskattning av utbildningsnivån för motsvarande åldersgrupp. Eftersom måttet räknats på samma sätt alla år fungerar det dock för att belysa utvecklingen för Sverige (och andra länder).

Enligt OECD kommer i genomsnitt 39 procent av dagens unga inom OECD (uppgifter finns för 27 länder) att ta en examen på kandidat- eller masternivå (ISCED 5A) om nuvarande mönster består, inklusive inresande studenter. Den summerade examensfrekvensen för OECD-genomsnittet har legat på den nivån i flera år, vilket tyder på en utplaning av utbildningsnivå för OECD totalt. Men det finns stora variationer mellan länderna.

Utvecklingen av de summerade examensfrekvenserna (inklusive inresande studenter) för ett urval av länder samt OECD-genomsnittet, procent. Måttet utgår från att gällande examensmönster för olika årskullar ska gälla i framtiden. Sveriges nivå var som högst 2006, 41 procent, men var 2010 nere på 37 procent. Källa: EAG 2012, table A3.2. OBS! Y-axeln börjar på 25 %.

För Sverige tyder den summerade examensfrekvensen på en lägre andel examinerade i framtiden. Fram till 2006 ökade den summerade examensfrekvensen årligen och nådde då 41 procent. Därefter vände utvecklingen och 2010 var den summerade examensfrekvensen nere på 37 procent. Utvecklingen i Nederländerna, och i viss mån Norge, ser ungefär likadan ut men på en högre nivå. För Sveriges del tyder utvecklingen på att utbildningsnivån inte kommer att höjas nämnvärt i framtiden och att nivån kommer att vara under OECD-genomsnittets de kommande åren.

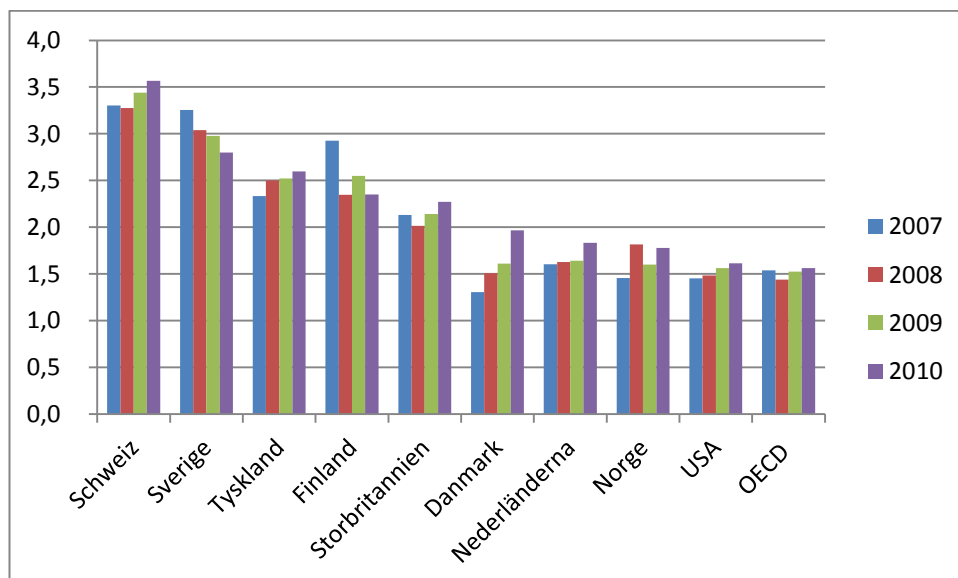
Flera länder med växande ekonomier uppvisar examensfrekvenser som det senaste decenniet har pekat rakt uppåt, exempelvis Polen. För andra, mer etablerade ekonomier är trenden långsamt uppåtgående, som i Storbritannien och Danmark. Om man jämför med dagens utbildningsnivå i åldrarna 25–34 år i respektive land, tyder utvecklingen på en fortsatt höjning av utbildningsnivån i båda länderna.

Om ett land har många inresande studenter, som exempelvis Australien och Nya Zeeland, får det stor påverkan på den summerade examensfrekvensen. På senare år har OECD utvecklat mått som innebär att man kan se hur stor denna påverkan är. Det har därmed blivit möjligt att se och jämföra den justerade examensfrekvensen, där inresande studenter inte ingår. Det är dock bara för de senaste åren som sådana uppgifter finns (fr.o.m. 2007), och inte för alla länder. För Sverige har inresande studenter påverkan ökat från knappt två procentenheter 2007 (EAG 2009, table A3.3) till drygt fyra procentenheter 2010 (EAG 2012, table A3.3). Det betyder att nedgången i examensfrekvensen för svenska studenter i realiteten är större än vad som syns i figuren.

De andra nordiska länderna har betydligt högre summerade examensfrekvenser än Sverige. På Island har den högsta summerade examensfrekvensen varierat på en hög nivå, men 2010 var den högst av alla OECD-länder, 60 procent. I Danmark och Finland kan 50 procent av landets unga förvänta sig en högskoleexamen i framtiden. I Norge var den summerade examensfrekvensen 42 procent 2010, men något högre i mitten på 00-talet. Sammantaget indikerar det att andelen examinerade i de övriga nordiska länderna kommer att vara betydligt högre än i Sverige de kommande åren.

Hög examensfrekvens på forskarnivå i Sverige

I utbildning på forskarnivå tillhör Sverige de OECD-länder som år 2010 hade högst summerad examensfrekvens, 2,8 procent inklusive inresande doktorander. I topp ligger Schweiz (3,6 procent), följt av Slovakien och sedan Sverige. Finland ligger också högt, medan Danmark och Norge finns lite längre ned på skalan. Notera att i Sverige och Finland finns både doktorsexamen och licentiatexamen på forskarnivå, medan det i stort sett bara är doktorsexamen som förekommer i andra länder (förutom Portugal, som också hade en kortare examen på forskarnivå tidigare). Den genomsnittliga summerade examensfrekvensen för OECD-länderna är 1,6 procent. (Vad gäller utbildning på forskarnivå är uppgifterna om Sverige jämförbara från och med 2007, innan dess inkluderades inte licentiatexamen i de uppgifter som levererades till OECD. Därför är tidsserien betydligt kortare i detta avsnitt.)

Summerade examensfrekvenser i utbildning på forskarnivå i ett urval av länder, samt OECD-genomsnittet 2007–2010, procent. Källa: olika årgångar av *Education at a Glance*, OECD.

Sedan 2007 har den summerade examensfrekvensen för Sverige minskat från 3,3 till 2,8 procent. Det tyder på att man kan förvänta sig en minskad andel forskarutbildade i Sverige de kommande åren. Samtidigt har de utländska doktoranderna vid svenska lärosäten blivit

allt fler. De utländska doktorandernas påverkan på den summerade examensfrekvensen har de senaste tre åren varit 0,6 procentenheter. I Schweiz är de utländska doktoranderna än mer dominerande; om de exkluderas blir den summerade examensfrekvensen två procent. År 2010 var den justerade summerade examensfrekvensen högst i Slovakien, följt av Tyskland och Sverige. Trots en nedåtgående utveckling ligger alltså Sverige fortfarande högt i förhållande till andra länder. Utvecklingen i Finland påminner om Sveriges, medan Danmarks utveckling pekar rakt uppåt, dock på en betydligt lägre nivå.

Utbildningsmål i Europa 2020

Europa 2020 är Europeiska unionens (EU) övergripande strategi för jobb och smart, hållbar och inkluderande tillväxt, och efterföljare till den så kallade Lissabonstrategin. I Europa 2020 anges fem övergripande mål kring sysselsättning, forskning, klimat, utbildning och fattigdom som EU ska ha uppnått 2020. Två av målen berör högskolan direkt – det ena är att tre procent av bruttonationalprodukten ska investeras i forskning och utveckling, det andra att utbildningsnivån ska höjas. Utbildningsfrågorna har fått ökad betydelse och det är stort fokus på den högre utbildningens bidrag till tillväxt och sysselsättning.

En skillnad mot Lissabonstrategin är att i Europa 2020 förutsätts varje medlemsland sätta upp egna nationella mål inom vart och ett av de fem områdena. Dessutom ska uppföljningen av strategin bli skarpare. På utbildningsområdet har ett antal riktmärken fastställts som ska vara vägledande för uppföljningen. Ett av dessa riktmärken, som också svarar mot ett av målen, är att minst 40 procent av 30–34-åringarna ska ha minst tvåårig eftergymnasial utbildning. Därtill har kommit ett riktmärke för att främja rörlighet med utbildningssyfte. För högskoleutbildning gäller att minst 20 procent av dem som tar en examen ska ha studerat utomlands under en period.

Mål för slutförd eftergymnasial utbildning

Sveriges mål är att 40–45 procent av 30–34-åringarna ska ha minst tvåårig eftergymnasial utbildning 2020. Här ingår, som tidigare nämnts, högskoleutbildning samt minst tvååriga kvalificerade yrkesutbildningar och yrkeshögskoleutbildningar.

Enligt Eurostats uppföljning av Europa 2020-målen hade 47,5 procent av den svenska befolkningen i åldrarna 30–34 år sådan utbildning 2011, alltså högskoleutbildning eller yrkeshögskoleutbildning om minst två år. Jämfört med i dag innebär således det svenska målet en lägre nivå än dagens. Det kan förklaras av att målet, enligt skrivningar i budgetpropositionen, förefaller vara en prognos (*prop. 2012/13:1 utgiftsområde 16*). (Notera att Eurostat i sin uppföljning av målen anger bara den lägre gränsen för Sveriges mål, dvs. 40 procent, medan Sverige har angett sitt mål i intervallet 40–45 procent.) Många andra länder, särskilt de nordiska och baltiska länderna, är också försiktiga i sin målsättning. Polen däremot, där de ungas utbildningsnivå redan höjts kraftigt, har dock höga ambitioner även i framtiden.

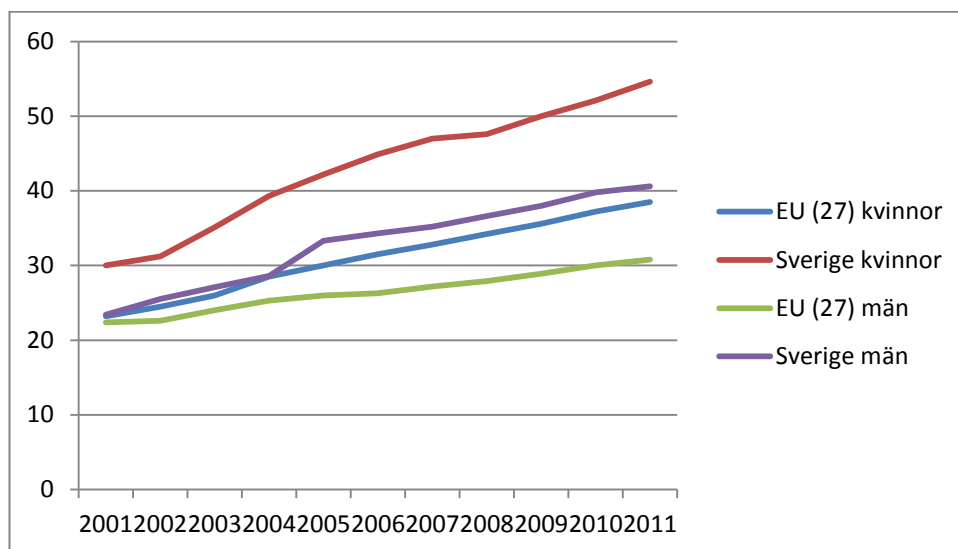
	2001	2006	2011	Mål
Irland	30,6	41,3	49,4	60
Norge	42,2	41,9	48,8	:
Luxemburg	23,9	35,5	48,2	40
Sverige	26,6	39,5	47,5	40
Finland	41,6	46,2	46	42
Cypern	32,7	46,1	45,8	46
Storbritannien	29,9	36,5	45,8	:
Litauen	21,2	39,4	45,4	40
Island	31	36,4	44,6	:
Schweiz	27,3	35	44	:
Frankrike	29,5	39,7	43,4	50
Belgien	35,2	41,4	42,6	47
Danmark	32,9	43	41,2	40
Nederländerna	27,2	35,8	41,1	40
Spanien	31,3	38,1	40,6	44
Estland	29,5	32,5	40,3	40
Slovenien	18,1	28,1	37,9	40
Polen	13,2	24,7	36,9	45
Lettland	16,8	19,2	35,7	34
EU 27	22,8	28,9	34,6	40
Tyskland	25,5	25,8	30,7	42
Grekland	24,9	26,7	28,9	32
Ungern	14,8	19	28,1	30
Bulgarien	23,6	25,3	27,3	36
Portugal	11,7	18,4	26,1	40
Tjeckien	13,3	13,1	23,8	32
Österrike	:	21,2	23,8	38
Slovakien	10,7	14,4	23,4	40
Malta	12,9	21,6	21,1	33
Rumänien	8,8	12,4	20,4	27
Italien	12,2	17,7	20,3	26

Uppföljning av EU-ländernas mål för höjd utbildningsnivå i åldrarna 30–34. Målen avser uppnådd minst två års eftergymnasial utbildning år 2020. Den undre gränsen anges om länderna, som Sverige, har satt målet som ett intervall. (Källa: Eurostat).

Stora könsskillnader

Kvinnornas utbildningsnivå har höjts betydligt snabbare än männens under det senaste decenniet och det är stora könsskillnader i utbildningsnivån i de flesta länder. Sedan 2001 har utbildningsnivån för kvinnor i EU i åldrarna 30–34 år höjts med drygt fem procent per år i genomsnitt. Männens utbildningsnivå har under samma period årligen höjts med drygt tre procent i genomsnitt. År 2011 hade knappt 39 procent av kvinnorna i åldrarna 30–34 år minst två års eftergymnasial utbildning, medan knappt 31 procent av männen i samma åldrar hade sådan utbildning, en skillnad på åtta procentenheter. I Sverige är skillnaden ännu större, 55 procent av kvinnorna och 41 procent av männen i dessa åldrar hade minst två års eftergymnasial utbildning, en skillnad på 14 procentenheter.

Sverige tillhör de länder inom EU där utbildningsnivån bland 30–34-åringar har höjts förhållandevis mycket sedan 2001, mer än för EU-genomsnittet. Svenska kvinnor har årligen höjt sin utbildningsnivå med 6,2 procent medan männens utvecklingstakt är 5,7 procent. Skillnaderna i utbildningsnivå mellan kvinnor och män har därmed ökat något sedan 2001. I de andra nordiska länderna har de ungas utbildningsnivå inte höjts lika snabbt, utom för isländska män.

Andel av 30–34-åringa kvinnor respektive män med minst två års eftergymnasial utbildning 2001–2011 i Sverige respektive EU-genomsnittet, procent. Källa: Eurostat

Mål för mobilitet

Det har sedan ministermötet i Leuven/Louvain-la-Neuve 2009 funnits ett mål för studentrörlighet inom den så kallade Bologna-processen. Målet antogs av Europeiska rådet i november 2011 som mål för mobilitet i högskoleutbildning. Målet innebär att av dem som tar en examen i högskolan ska minst 20 procent ha studerat en period utomlands. Exakt hur målet ska följas upp är ännu inte fastställt och det finns inte någon jämförbar internationell statistik för uppföljning av detta mål.

Som en indikation på måluppfyllelsen i Sverige kan vi av den nationella statistiken konstatera att av dem som tog en examen läsåret 2010/11 (exklusive inresande studenter) hade 13 procent studerat en period utomlands. Här ingår emellertid också kortare språkstudier utomlands, så andelen är något överskattad. Andelen har legat omkring 13 procent i flera år, alltså ganska långt ifrån EU:s mål.

Kvalitet i stället för kvantitet...

När nuvarande regering tillträdde 2006 deklarerade den att kvalitetshöjande åtgärder måste prioriteras före en kvantitativ utbyggnad av den högre utbildningen. (*prop 2006/07: 1 Utgiftsområde 16*, sid. 125). En tidigare planerad utbyggnad genomfördes inte 2007, utan pengarna användes i stället för att höja ersättningsbeloppen. Med samma kvalitetshöjande

syfte har regeringen även 2008 och 2012 höjt ersättningsbeloppen för utbildningar inom vissa utbildningsområden.

För 2013 har regeringen aviserat ytterligare en höjning (den största hittills) av vissa ersättningsbelopp. Som beskrivits ovan är en betydande skillnad mot tidigare att denna höjning inte finansieras av resurstillskott, utan genom omfördelning av medel som redan finns inom högskolesektorn.

De senaste åren har det inte skett någon permanent utbyggnad av den högre utbildningen och det finns inte några signaler om någon kommande utbyggnad den närmaste framtiden. Den påtagliga höjningen 2001–2006 av andelen högskoleutbildade 25–34-åringar i Sverige har möjliggjorts genom tidigare utbyggnader av högskolan. De senaste åren har utbildningsnivån i denna åldersgrupp planat ut. Samtidigt fortsätter flera andra länder att expandera sin högre utbildning. Därmed förskjuts positionerna länderna emellan och det finns en risk att andra länders utbildningsnivå drar ifrån Sveriges.

I denna analys har vi utgått från statistik och lagda propositioner. Vi vet inte vilka effekterna blir av höjda ersättningsbelopp och andra förändringar med kvalitetshöjande syfte. Regeringen har också vidtagit åtgärder för att öka antalet examinerade, bl.a. tydligt signalerat att utbildningar som leder till examen ska prioriteras av lärosätena, speciellt vård- och ingenjörsutbildningar. Dessa åtgärder kan få positiva effekter på examensfrekvens och utbildningsnivå. Vi vet inte heller hur andra länder kommer att agera i krisens Europa, om de fortsätter att satsa på utbyggnad av högre utbildning för att nå sina mål, det påverkar naturligtvis också ländernas positioner avseende utbildningsnivå. Vår avsikt har varit att belysa den hittillsvarande utvecklingen – som varit mycket positiv för Sverige – och visa de tecken vi ser på att utvecklingen nu verkar vända.